

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 339.13:339.91

Дубик В.Я.,
к.е.н., доцент кафедри економіки,
менеджменту та державного управління
Львівська державна фінансова академія

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Dubyk V.Ya.,
Cand. Sci. (Econ.), associate professor of the department
economics, management and public administration
Lviv State Academy of finance

INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY AS A FACTOR PROMOTING ITS EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Постановка проблеми. Рух України шляхом інтеграції мусить обов'язково кореспондуватися із сучасними глобальними процесами, враховувати їх основні тенденції, позитивні сторони та суперечності. Сучасні інтеграційні процеси потрібно розглядати як об'єктивний, незворотний процес розвитку світової економіки, який потребує врахування багатьох обставин. Єдиним комплексним шляхом до взаєморозуміння між країнами, суспільством є конструктивний діалог з урахуванням того, що в ідеалі практично неможливо досягти одночасного порозуміння сучасних цивілізацій.

Реальний вплив на формування нинішньої економічної структури та майбутнього господарського середовища Європи Україна може здійснити шляхом динамічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності економіки та перехід на інноваційний шлях розвитку. Це повинно бути ключовим завданням державної економічної політики, головною метою якої є створення передумов до вступу України в ЄС. Саме тому сьогодні актуальним є дослідження конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що питанню вивчення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародній арені присвячено чимало праць зарубіжних та українських економістів. Серед зарубіжних авторів, що досліджують проблему конкурентоздатності можна виділити Д. Дайнена, М. Портера, А. Томпсона, Р. Фатхутдинова, а вітчизняних – М. Войнаренка, Б. Кваснюка, В. Лагутіна, А. Пересаду, І. Сіваченка, С. Сокаленка, В. Сухарського, А. Філіпенка та ін. Зокрема в їхніх наукових доробках розглядаються проблеми формування оптимальної конкурентоспроможної політики України, чинники підвищення конкурентоздатності вітчизняних товарів та аналізуються різні підходи до побудови стратегії інтеграції української економіки у світову спільноту. Однак і донині залишається багато питань щодо підвищення конкурентоспроможності української економіки на міжнародних ринках, які потребують дальшого дослідження.

Постановка завдання. Виходячи з теоретичної, практичної та наукової актуальності даної теми, автор ставить мету узагальнити та проаналізувати причини низької конкурентоспроможності національної економіки та визначити шляхи її підвищення в умовах сучасних трансформаційних, глобалізаційних і євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку багатьох економістів, в Україні є достатні стартові умови для того, щоб поступово інтегруватися в загальносвітові процеси. Вона має потужний науково-технічний, інтелектуальний потенціал, висококваліфіковану робочу силу і розташована у надзвичайно вигідному місці геополітичного простору, що є визначальним у системі сучасного виробництва. Адміністративно-командні механізми значною мірою підірвані, що створює можливість остаточного й швидкого скасування тоталітарної системи і побудови сучасних економічних форм та управлінських механізмів, не обтяжених минулим.

Участь України у євроінтеграційному процесі та розширення на цій основі зовнішньоторговельного обігу дають їй можливість ефективно вирішувати багато проблем. При цьому наголосимо, що, саме економічні та політичні інтереси Заходу у контексті інтеграції дозволяють Україні зосередити увагу розвинутих країн на своїх соціально-економічних негараздах, а відтак розраховувати на фінансову і економічну допомогу. Країни Європейського Союзу зацікавлені в українському ринку, який має велику ємність і являє собою винятковий синтез дешевої, але висококваліфікованої робочої сили та вигідного економічного положення.

Отже, виходячи з вищезазначеного, в Україні необхідним є розробка напрямів підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність залежить від здатності держави створювати економіко-правове середовище, яке сприяє стійкому процесу створення доданої вартості. Останній підкреслює стабільність конкурентоспроможності країни в майбутньому. Тому й оцінка конкурентоспроможності країни передбачає не тільки міжнародний успіх вітчизняних фірм, а й характер інвестиційних процесів, розвиток науково-технічного потенціалу країни.

Відтак, для досягнення підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку в першу чергу розглядаються її конкурентні переваги. Окремі вітчизняні економісти зосереджують увагу на конкурентні позиції участі національної економіки у міжнародній торгівлі за такими показниками, як питома вага країни на світових ринках, імпорتنі квоти тощо, аргументуючи це тим, що завоювання країною значної частини ринку певного товару підвищує її конкурентні переваги. Але ні позитивне чи негативне сальдо, ні обсяг експортного ринку чи курс обміну національної валюти самі по собі не можуть дати вичерпної інформації стосовно динаміки конкурентоспроможності [1, с. 44].

За методикою оцінки конкурентоспроможності економік країн світу Всесвітнього Економічного Форуму, станом на 2012-2013 роки групу лідерів в Глобальному рейтингу представляють Швейцарія, Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина, Сполучене Королівство, США, Гонконг і Японія [5; 9]. На пострадянському просторі лідером залишається Естонія, хоча й опустилася з 33 на 34 місце. Аналогічна ситуація спостерігається й щодо Литви. При цьому найкраща динаміка була у Казахстану, якому вдалося піднятися з 72 на 51 місце, Грузії – з 88 на 77 місце, Латвії – з 64 на 55 місце, Азербайджану – з 55 на 46 місце та в Молдови – з 93 на 87. Росія погіршила свій результат, опустившись з 66 на 67 місце [5; 9]. Щодо України, то за рівнем Індексу глобальної конкурентоспроможності Україна посіла 73 місце (між Чорногорією та Уругваєм) серед 144 країн світу і поліпшила свої позиції відразу на 9 пунктів. Позиція України підвищується другий рік поспіль (після падіння на 17 пунктів у 2009-2010 роках) і досягла докризового рівня [3; 9]. Динаміка України у Глобальному індексі конкурентоспроможності представлена на рисунку 1.

Якщо оцінити розподіл країн за рівнем конкурентоспроможності економік в світі, то перелік конкурентних переваг економіки України, які характеризують розвиток соціальної і виробничої інфраструктури, темпи економічного розвитку галузей народного господарства, важку промисловість, освіту та спорт можна представити наступним чином (табл. 1).

Рис. 1. Місце України у Глобальному індексі конкурентоспроможності у 2001-2012 роках

Джерело: [3]

Таблиця 1

Основні конкурентні переваги економіки України

Конкурентні переваги	Рейтингова оцінка
Якість початкової освіти	47
Здатність до інновацій	39
Якість залізничної інфраструктури	30
Участь жінок у трудовій діяльності	35
Відношення продуктивності праці до рівня її оплати	35
Державний борг	18
Доступ до вищої освіти	18
Витрати на звільнення персоналу	18
Практика наймання та звільнення робітників	16

Джерело: складено автором на основі [5]

Також, до основних конкурентних порівняльних переваг економіки України можна віднести: природно-сировинну базу; значні потужності видобувної та обробної промисловості; розвинуту транспортну інфраструктуру; досить високий рівень кваліфікації робочої сили при невисокому рівні її оплати; вигідне економічно-географічне положення країни та інші [8, с. 51]. Отже, відповідно до концепції М. Портера про “стадії конкурентного розвитку”, Україна щодо більшості своєї продукції знаходиться на тій стадії конкурентного розвитку, що зумовлена природними факторами. Тому, для підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки потрібно якомога швидше перейти до наступних стадій конкурентного розвитку, які зумовлюються капіталовкладеннями та інноваціями [7, с. 588-598].

Проте Україна все ще залишається у групі країн із середнім показником конкурентоспроможності, і значно відстає від розвинених держав. Враховуючи, що економіка України є промислово-аграрною, і, для задоволення суспільних потреб має забезпечувати виробництво продукції з переважно високою часткою доданої вартості – такий стан є неприйнятним.

На основі аналізу складових рейтингу та результатів опитування керівників компаній усіх галузей економіки можна визначити рейтинг конкурентних недоліків економіки України, що представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Рейтинг конкурентних недоліків економіки України

Конкурентні недоліки	Рейтингова оцінка
Податковий тягар	120
Торгові бар'єри	120
Якість автомобільних доріг	115
Темпи поширення ВІЛ-СНІД	107
Інфляція	105
Обмеження на рух капіталу	100
Ефективність антимонопольної політики	95
Відтік кваліфікованих кадрів	90
Середня тривалість життя	87
Темпи поширення туберкульозу	85

Джерело: складено автором на основі [5]

Проведений аналіз показав, що найбільшими проблемами, які стримують зростання конкурентоспроможності національної економіки є: висока вартість кредитних ресурсів; надмірне загальне податкове навантаження; непрозора система формування тарифів на послуги природних монополій та інфраструктурні послуги, які впливають на ціноутворення в інших галузях економіки; незабезпечення покриття цінами і тарифами економічно обґрунтованих витрат на виробництво продукції, надання послуг та інвестиційної складової; висока енергоємність виробництва та споживання енергоресурсів, значна частка яких імпортується в Україну; погіршення умов розвитку кластерної кооперації між виробництвами у країні; скорочення використання дешевої робочої сили та сировини, як основних конкурентних переваг на зовнішніх ринках; низький рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання внаслідок не сформованості економічних стимулів щодо залучення інвестиційних ресурсів в інноваційні та модернізаційні процеси; низька ефективність державної підтримки національної економіки; недостатня розвиненість малого і середнього підприємництва; низька етичність поведінки компаній на зовнішніх ринках; непрозорість ухвалення урядових рішень; недовіра суспільства до політиків; неефективність корпоративного управління; високий рівень організованої злочинності.

Відтак, розглянувши конкурентоспроможність національної економіки у світовому господарстві, можна виділити основні причини та наслідки диспропорцій чинників конкурентоспроможності української економіки у ході економічної трансформації та під впливом процесу євроінтеграції (рис. 2).

Отже, для усунення негативних проявів зниження конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку необхідне системне застосування важелів розбудови соціально-економічного середовища, сприятливого для становлення сучасних чинників конкуренції та конкурентоспроможності. Таке середовище передбачає активізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання, що ґрунтуються на підвищенні продуктивності використання ресурсів, насамперед – праці. Підвищення рівня конкурентоспроможності національного промислового виробництва пов'язане з реформуванням усієї економіки і має спрямовуватися на усунення чинників, які негативно впливають на економічну ситуацію і зумовлюють кризові процеси.

В останні роки в Україні відбулася активізація конкурентної політики, однак частка монопольного сектора економіки у ВВП сягає більше ніж 40% (нормальним вважається рівень 10-12%). Основними факторами, що стримують дані процеси є утрудненість доступу до капіталу; низькі стимули до інвестицій; нерівні умови конкуренції; низький рівень якості

управління на підприємствах; недостатній рівень інтеграції у світову економічну систему; недостатня гнучкість ринку праці [4, с. 17].

Рис. 2. Причини та наслідки деформації чинників конкурентоспроможності економіки України в умовах євроінтеграції

Джерело: складено автором

Відтак, завдання державної політики щодо ефективного формування стратегії досягнення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки в умовах євроінтеграції повинні передбачати: удосконалення чинних тарифних систем у сферах природних монополій; забезпечення підтримки оптимального рівня інфляції, який не перешкоджатиме економічному розвитку країни; стимулювання зниження готівки в структурі грошового обігу та дедоларизація економіки; забезпечення збалансованості державних фінансових ресурсів із реальними можливостями національної економіки; забезпечення фінансової стабільності; детінізація економіки; зниження адміністративних бар'єрів для розвитку підприємництва; удосконалення процедур отримання документів дозвільного характеру; зменшення втручання контролюючих органів у господарську діяльність; нормативно-правове регулювання сфери ігрового бізнесу; підвищення рівня відповідальності роботодавців за порушення трудового законодавства та умов оплати праці; формування механізму та процедури проведення оцінки стану і перспектив розвитку малого та середнього підприємництва та рівня ефективності державної підтримки; розроблення та впровадження новітніх технологій, спрямованих на розвиток внутрішнього виробництва та інноваційної економіки; створення банку розвитку з метою стимулювання та підтримки розвитку пріоритетних сфер економіки, інвестиційних та інноваційних проектів, залучення для їх фінансування довгострокових зовнішніх інвестицій в економіку держави.

Окремо наголосимо на важливості активізації інноваційних процесів у підвищенні конкурентоспроможності економіки України. На жаль, останніми роками понад 80% промислових підприємств не займаються інноваційною діяльністю через відсутність державної фінансової підтримки.

Сьогодні понад 90% продукції, яка виробляється в Україні, не має відповідного науково-технологічного забезпечення. Як наслідок, вітчизняна продукція стає все менш конкурентоспроможною, а в експорті зростає частка мінеральної сировини і продукції, отриманої після його первинної переробки.

Фахівці стверджують, що для створення реальних умов переходу економіки України на інноваційну модель розвитку, державі доцільно звернути увагу на створення механізмів покриття інноваційних ризиків. З цією метою на державному рівні необхідно розробити такі заходи: створити умови для капіталізації інтелектуальної власності; створити систему стимулів, яка сприяла б, залученню капіталів вітчизняних і зарубіжних інвесторів, а також великих підприємств до інвестування засобів в розвиток венчурних (ризикованих) інноваційних фірм і проектів; розробити чітку систему надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів [2, с. 44].

За умов реформування економіки України перехід на інноваційну модель розвитку означає передусім пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності. Оптимальним варіантом розвитку інноваційної складової в економіці країни має бути створення нових господарсько-територіальних утворень (технопарків, бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних фондів, венчурних фірм), які сприятимуть залученню приватного бізнесу до фінансування науково-дослідних розробок і процесу впровадження нових технологій у виробництво.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, конкурентоспроможність є ключовим чинником відтворення національної економічної системи. Саме від рівня конкурентоспроможності національної економіки залежить, чи буде збільшення норми споживання (як через безпосереднє підвищення заробітної плати, так і через фіскальний перерозподіл коштів на споживання) спроможне забезпечити кумулятивний позитивний ефект у вигляді зростання активності економічних суб'єктів, що, зокрема, генеруватиме додаткові інвестиційні ресурси для конкурентної боротьби.

На нашу думку, є достатні підстави для висновку про те, що Україна має шанси для поліпшення своїх позицій на світовому ринку. Досягнення цього можливе лише за умови проведення конкурентної державної політики, яка передбачає: розвиток потенційних експортних галузей економіки відповідно до тенденцій на світовому ринку; активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності в регіонах України; впровадження у виробництво ресурсо-, енерго- та екологоефективних технологій; підтримку науково-технічного розвитку; стимулювання та підтримку високотехнологічного експорту; вивчення та сприйняття передового досвіду інших розвинених країн у реалізації політики підвищення конкурентоспроможності економіки.

Література

1. Гончарова Н. Концептуальные параметры конкурентоспособности национальной экономики / Н. Гончарова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 8. – С. 43–53.
2. Гончарова Н. Инновационность конкурентных факторов экономического развития / Н. Гончарова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3. – С. 43–51.
3. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246247059
4. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за умов глобалізації / В.І. Довбенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – №4. – С. 15-21.
5. Индекс глобальной конкурентоспособности 2012 – 2013 // Український національний глід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ung.in.ua/ua/news/62/>
6. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007 – 2015 роки. – К. : НАН України, 2007 – 220 с.

7. Портер М. Международная конкуренция : пер. с англ. / М. Портер ; под. ред. и с предисловием В.Д. Щетинина. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.

8. Радзівєвська С.О. Участь України в регіональних інтеграційних процесах і її вплив на підвищення конкурентоспроможності національної економіки // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – № 1. – С. 49-55.

9. Рейтинг конкурентоспроможності України // Цінні папери України. – № 34(731). – 13 вересня 2012. – С. 1

References

1. Goncharova, N. (2006), "Conceptual parameters of competitiveness of the national economy", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8, pp. 43-52.

2. Goncharova, N. (2007), "Innovation competitive factors of economic development", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 43- 51.

3. State program enhance economic development in the 2013 - 2014 years (approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 27, 2013 № 187), available at: http://kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=2462470594.

4. Dovbenko, V. (2007), "Factors increasing the competitiveness of domestic enterprises in the conditions of globalization", *Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika*, no. 4, pp. 15-21.

5. Global Competitiveness Index 2012 – 2013 / Ukrainian National Grid, available at: <http://ung.in.ua/ua/news/62/>

6. Concept of the State competitiveness of the national economy for 2007 - 2015 years, Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, 2007, 220 p.

7. Porter, M. (1990), *Competitive Advantage of Nations*, New York: Free Press, 896 p.

8. Radzievska, S. (2007), "Ukraine's participation in the regional integration process and its impact on the competitiveness of the national economy", *Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika*, no. 1, p. 49-55.

9. "Rating competitiveness of Ukraine" (2012), *Securities Ukraine*, no. 34(731) p. 1.

УДК 339.732.4(477)

Марків Г.В.,

*к.е.н., в.о. доцента кафедри фінансів і кредиту
Львівський національний аграрний університет*

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ

Markiv H.V.,

*Cand. Sci. (Econ.), acting assistant professor
of department of Finance and Credit
Lviv National Agricultural University*

REALITIES AND PROSPECTS OF UKRAINE COOPERATION WITH INTERNATIONAL MONETARY FUND

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в Україні супроводжувалися глибокою економічною кризою. У зв'язку з цим різко загострилися питання ресурсного забезпечення економічного розвитку, особливо його фінансової складової. Розбалансованість фінансової системи, платіжна криза спричинена насамперед переходом до світових цін на енергоносії, відсутність необхідних внутрішніх нагромаджень об'єктивно обумовили потребу в зовнішніх коштах для відновлення господарської рівноваги, забезпечення сталого економічного зростання. Тому для подолання цих негативних тенденцій в розвитку економіки країни актуальним є співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема Міжнародним валютним фондом (МВФ).